

God als lichtend ravijn

De Amerikaanse dichter Christian Wiman groeide op in een orthodox maar verknipt milieu, gekenmerkt door een overmaat aan geweld. Het maakte hem tot een verkreukeld mens en zorgde ervoor dat het meegekregen geloof op volwassen leeftijd in hem wegzakte. Hij werd agnost en koos voor een eigen overlevingsstrategie: hij werd dichter. Maar terugkijkend ziet hij nu dat de poëzie de weg was waarover het geloof in hem kon overleven. Dat geloof werd, na jaren gesluimerd te hebben, door twee volledig tegenstrijdige gebeurtenissen als bij toverslag gewekt: hij vond de liefde van zijn leven, maar hij werd kort daarna getroffen door een slepende vorm van kanker. In die periode werden Wiman en zijn geliefde haast als vanzelf bidders en kerkgangers.

Een klassiek geval van 'nood leert bidden'? Integendeel, zo blijkt uit *'My Bright Abyss'*, een boek dat diepe indruk op mij maakte. Wiman doet daarin verslag van zijn spirituele zoektocht. Mede vanwege de fragmentarische opbouw van het boek vind ik het lastig om het te kenschetsen. Is het een spirituele biografie? Een caleidoscopische mystiek? Een poëtica van het geloof? Het is alles in één, maar de schrijver zelf gaf het de ondertitel mee 'Meditatie van een modern gelovige'. Hoe je het ook kenschetst, het boek heeft alles in zich om een spirituele klassieker te worden. In Amerikaanse recensies wordt het al geplaatst in de traditie die begon met de 'Belijdenissen' van Augustinus.

Wiman kan niet anders geloven dan als dichter. Dat blijkt meteen: *'My Bright Abyss'* opent met een gedicht dat dezelfde titel draagt:

My God my bright abyss
into which all my longing will not go
once more I come to the edge of all I know
and believing nothing believe in this:

Mijn God mijn lichtend ravijn
waarin niet zal passen al wat ik begeer
van wat ik weet nader ik de rand nu weer
en al geloof ik niets, dit geloof bepaalt mijn zijn:
(*vertaling: Sam de Bruijn*)

Let op de dubbele punt. Het gedicht lijkt daar voortijdig af te breken. Maar je zou ook kunnen zeggen dat de rest van het boek een beschrijving is van 'dit (on)geloof'. Toch zal aan het eind van het boek blijken dat alles al in dit gedicht staat. Wiman zal het dan opnieuw citeren, maar de dubbele punt zal ingeruild worden voor een punt.

God als ravijn is de leidende metafoor in het boek. Een verrassend beeld, omdat de meeste mensen God 'boven' lokaliseren. Maar Wiman keert het om: God is te vinden in ons contingente bestaan, in de diepte(punten) van het leven. Maar het beeld van het ravijn staat ook voor een God die daar tegelijk aanwezig én afwezig is - zoals een ravijn tegelijk een ontzagwekkend fenomeen is én een leegte.

Deze af/aanwezige God krijgt voor Wiman een gezicht in Christus. Op dit punt paart Wiman aangrijpende ervaringen aan verrassende opvattingen. Christus' roep aan het kruis 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U mij verlaten?' is het steunpunt waarop het geteisterde leven van Wiman vastigheid heeft gevonden. De schrijver laat op indrukwekkende wijze zien dat God zich in Christus in ons toevallige bestaan laat vinden – in de diepte en niet 'in de hoge'. Onze ervaringen van Gods afwezigheid in de contingente werkelijkheid worden in Christus' uitroep herkend en erkend als authentiek, maar tegelijk ontmaskerd als een illusie (Wiman schuwt het woord niet) omdat zij gedeeld worden door Christus, in wiens gestalte God juist in ons midden is. Het zal duidelijk zijn dat Wiman's eigen ervaringen als ernstig zieke hier een grote rol spelen. Hij doet van die ervaringen openhartig en indringend verslag.

Wiman blijkt ook goed op de hoogte van de theologie. Hij vindt voor zijn geloofsbeleving aansluiting bij het werk van theologen als Bonhoeffer, Tillich en Moltmann. Ook mystici als Meister Eckhart en Simone Weil rekent hij tot zijn gidsen. Maar hij zoekt en vindt vooral steun bij (gelovige en niet-gelovige) collega-dichters. Wiman is dan ook vooral op zoek naar een *poëtica van het geloof*. En deze zoektocht maakt zijn boek dan ook wat mij betreft het meest interessant.

In een hoofdstuk getiteld '*Varieties of Quiet*' verwoordt hij daarover zijn diepste inzichten. Er moet telkens nieuwe taal gevonden worden voor waar het in het geloof om gaat, aldus Wiman. Maar die taal moet voldoen aan twee voorwaarden: ze moet rechtdoen aan de transcendente aard van de genade én

aan de harde realiteit waarin het geloof dagelijks opereert. Dogma's schieten hier tekort. Iets dergelijks geldt voor de Bijbel. Wiman noemt de taal van de Schrift 'koude as'. Er zijn hier en daar wel smeulende resten in de uitgedoofde sintels te vinden, maar veel vuur lijkt er niet meer in te zitten.

Hier liggen wat mij betreft wat vragen aan Wiman. De uitroep van Christus aan het kruis lijkt de enige 'Bijbel' die Wiman heeft. Maar de Psalmen dan? Het woord van Christus dat hem zo getroffen heeft, werd daaruit genomen. Maar verwoorden de Psalmen, ja de Bijbel als zodanig, niet méér (gods)ervaringen die van alle tijden zijn? Hier toont Wiman zich mij iets te veel gefocust op zijn eigen situatie. Te liberaal ook. Al moet wat dat laatste betreft er meteen aan toegevoegd worden dat hij ook zelf kritiek heeft op het liberale christendom waarvoor hij koos: het kent in zijn ogen te weinig gevoel voor mystiek en het dringt Christus teveel naar de rand van het geloof.

De kracht van *'My Bright Abyss'* ligt naar mijn mening in de taal: de taal die het gebruikt en de taal waarnaar gezocht wordt. De literatuurcriticus Northrop Frye schreef ooit: 'God is niet zozeer dood als wel begraven in dode taal.' Dat betekent: niet de Bijbel is 'koude as', maar ónze taal voor God. Daarom heeft religie naar mijn stellige overtuiging de kunst en in het bijzonder de poëzie nodig om geprikkeld te worden tot een verbeelding waarin God ons kan bereiken. Amerika kent veel dichters die de bouwstenen daarvoor kunnen leveren, zo blijkt uit *'A God in the House'* (2012): een verrassende bundel interviews met religieuze dichters. Ik kwam er de naam van Wiman voor het eerst in tegen en bestelde meteen een aantal van zijn boeken. Ik werd niet teleurgesteld. Ik trof in zijn werk talloze waardevolle bouwstenen voor een religieuze taal die fonkelt. *'My Bright Abyss'* is in dit werk een onbetwist hoogtepunt. Het gaat dan ook nog lang niet als 'uitgelezen' mijn boekenkast in - tenzij er een Nederlandse vertaling komt. Welke uitgeverij durft?

Christian Wiman, My Bright Abyss: Meditation of a Modern Believer (Farrar, Straus and Giroux, New York 2013)